

Det finns skäl att vara orolig, skriver Stefan de Vylder.

Bild: Privat, Shutterstock, John Locher/AP/TT

DAGENS ETC

Lärde vi oss inget av tsunamin och bränderna?

När Sverige drabbades av covid-19 försäkrade en rad ministrar att vår beredskap var god. Det var den inte. Dag efter dag har vi kunnat läsa i tidningarna hur det rått brist på nästan allt. Låt oss hoppas att politikerna gör allvar av sina löften om att återställa landets krisberedskap, skriver nationalekonomen Stefan de Vylder.

”Vår beredskap är god.”

Statsminister Per-Albin Hansson den 27/8 1939 inför ett eventuellt anfall från Tyskland.

”Vi har haft en hög, hög, hög beredskap.”

Chefen för MSB, Dan Eliasson, den 26/7 2018 om Sveriges brandberedskap.

”Vi har en god beredskap.”

Socialminister Lena Hallengren den 28/2 2020 om hotet från covid-19.

Tre fel av tre möjliga.

Det finns skäl att vara orolig. Under blocköverskridande politisk sämja har den svenska kris- och katastrofberedskapen utarmats decennium efter decennium.

Efter varje större händelse som kräver snabbt agerande – som tsunamin 2004 eller skogsbränderna 2014 och 2018 – har hård kritik riktats mot Sveriges bristande beredskap. För lite och för sent har varit ett ständigt återkommande tema i kritiken.

År 2005 tillsattes en speciell katastrofkommission med anledning av hanteringen av tsunamikatastrofen. I kommissionens rapport klandras framför allt regeringens och utrikesdepartementets långsamma och illa samordnade insatser.

Kritik av detta slag har normalt resulterat i fler utredningar än konkreta åtgärder. Dock lät regeringen Reinfeldt år 2008 inrätta en katastrofenhet på regeringskansliet, Kansliet för krishantering, direkt under statsministern. Katastrofenheten degraderades därefter av Stefan Löfvens regering, som ersatte den med ett krishanteringsråd, eller Gruppen för strategisk samordning, under ledning av inrikesministerns statssekreterare på justitiedepartementet (för nuvarande Elisabeth Backteman). Vilken roll denna grupp ska spela, och har spelat, är oklar.

Efter storbranden i Västmanland 2014 tillsattes ett trettiotal utredningar för att analysera vad som gått fel. ”Mycket snack och lite verkstad”, var det typiska svar jag fick av erfarna brandmän och räddningsledare som jag intervjuat. Några veckor innan storbränderna i Hälsingland, Dalarna och Jämtland blossade upp 2018 varnade Brandmännens Riksförbund profetiskt: ”Neddragningar har slagit hårt mot landets brandstationer. Vissa har inte ens tankbilar för att transportera vatten. Sverige har sannolikt aldrig i modern tid varit sämre rustat för brandbekämpning. Vi varnade er politiker för konsekvenserna av detta. För en gångs skull: lyssna nu på oss.” (Expressen 19 juni 2018)

Ändå upprepade den ansvarige ministern, Morgan Johansson, sitt och regeringens mantra: ”Vi har en bra räddningstjänst och en bra beredskap.” (SVT Morgon 18 juli 2018)

Den 14 juli den heta och torra sommaren 2018 blossade gigantiska skogsbränder upp i Ljusdals kommun. Beredskapen var undermålig. Det rådde kaos på den anorektiska lokala räddningstjänsten, kaos på MSB men snarast stiltje inom regeringen. Det var brist på allt – brandflyg, brandbilar, brandslangar, pumpar, utbildade brandmän och så vidare.

De enda som reagerade snabbt och effektivt var det lokala brandvärnets och frivilliga från trakten.

Men tidsfaktorn är avgörande. God beredskap och massiva insatser innan spridningen har kommit igång på allvar är vad som bör gälla vid både skogsbränder och pandemier.

Sverige hade en gång i världen ett starkt civilförsvaret, som en del av vårt totalförsvaret under Försvarsdepartementet. Runtom i landet hade vi välfyllda depåer. Vi hade en militär organisation som utan att knota ställde upp med helikoptrar utrustade för vattenbombning och som med kort varsel kunde skicka ut hundratals soldater och värnpliktiga om det brann i våra skogar.

Om sjukvården saknade vårdplatser kunde Försvarsmakten bidra med fältsjukhus (som sedermera skänktes bort när den eviga freden tycktes vara i sikte). Vi hade enorma beredskapslager av läkemedel, skyddsmasker och allehanda sjukvårdsutrustning. Plus bränsle, livsmedel och allt som kunde behövas vid en kris.

Så är det inte längre. Sent omsider har våra politiker upptäckt att vårt civilförsvaret har slagits i spillror.

Men det har funnits ett tydligt mönster: en decentralisering och individualisering av ansvaret. År 2004 ersattes den tidigare Räddningstjänstlagen med Lagen om skydd mot olyckor. Den nya lagen betonar mer den enskildes istället för samhällets ansvar. Med den så kallade ansvarsprincipen, som fastslår att den instans som har ansvar för en verksamhet i normala situationer också har motsvarande ansvar vid kriser, backar regeringen ytterligare ett steg. Staten abdikerar.

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB, spred 2018 en broschyr till samtliga hushåll, "Om kriget eller krisen kommer". Uppmaningarna till medborgarna är att vi själva ska förbereda oss på katastrofer. Väpnat angrepp från främmande makt och terrorattentat är de faror som betonas. Däremot inte pandemier eller skogsbränder. Och när fienden slår till bör varje medborgare ha en veckas lager med kontanter, vatten och varor som "messmör eller annat pålägg på tub".

När Sverige år 2020 drabbades av covid-19 försäkrade en rad ministrar att vårt beredskap var god. Det var den inte. Dag efter dag har vi kunnat läsa i tidningarna hur det rått brist på nästan allt. Vi har kunnat ta del av förfärliga vittnesmål om hur timanställd personal utan skyddsutrustning har smittat ned, och smittats av, kollegor och patienter på våra äldreboenden. Vi har hört skräckhistorier om liknande brister inom hemtjänsten.

Offren för decenniernas nedskärningar och försummelser inom äldreomsorgen har framför allt funnits i den grupp som vår svenska pandemistrategi i första hand skulle värna om, äldre och sårbara människor. Vår beredskap att skydda denna grupp mot en potentiellt dödlig epidemi var inte god. Den var dålig.

Och det normala i kristider är att våra svenska regeringar duckar. I ett Sverige där decentralisering, fragmentering och privatisering har gått så långt som det har gjort, och där "ansvarsprincipen" råder, är det lätt att skylla ifrån sig.

